

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтовано необхідність інноваційного шляху розвитку аграрного сектору національної економіки як найбільш оптимального в сучасних економічних умовах. Визначені основні характеристики нинішнього етапу інноваційного процесу в аграрному секторі вітчизняної економіки. Виявлено найсуттєвіші перешкоди активізації інноваційного процесу в аграрній сфері. Зроблено висновки щодо визначальної ролі держави у формуванні та забезпеченні функціонування національної агроінноваційної системи. Доводиться необхідність розробки цілісної науково обґрунтованої інноваційної моделі функціонування і розвитку аграрного сектору. З метою реалізації організаційно-економічної моделі формування інноваційної системи запропоновано створення регіонального інноваційного галузевого агропромислового комплексу, визначені його головні стратегічні й тактичні завдання.

Ключові слова: аграрний сектор, інновації, інноваційний процес, інноваційна діяльність, агроінноваційна система, агроінноваційний розвиток.

Обоснована необходимость инновационного пути развития аграрного сектора национальной экономики как наиболее оптимального в современных экономических условиях. Определены основные характеристики нынешнего этапа инновационного процесса в аграрном секторе отечественной экономики. Выявлены наиболее существенные препятствия активизации инновационного процесса в аграрной сфере. Сделаны выводы об определяющей роли государства в формировании и обеспечении функционирования национальной агроинновационной системы. Доказана необходимость разработки целостной научно обоснованной инновационной модели функционирования и развития аграрного сектора. С целью реализации организационно-экономической модели формирования инновационной системы предложено создание регионального отраслевого агропромышленного комплекса, определены его главные стратегические и тактические задачи.

Ключевые слова: аграрный сектор, инновации, инновационный процесс, инновационная деятельность, агроинновационная система, агроинновационное развитие.

There has been proven the necessity of innovative development of the agricultural sector of the national economy as the most appropriate in the current economic conditions. The main characteristics of this stage of the innovation process in the agricultural sector of the national economy have been identified. We have found the most significant obstacles in intensifying the innovation process in agricultural sphere. The conclusions about the crucial role of the state in the formation and functioning of the national agroinnovative system have been drawn. We have proven the need for the development of an integrated science-based innovation model of the development and operation of the agricultural sector. In order to implement the organizational and economic model formation of the innovation system formation, there has been proposed the creation of regional innovation branch of agricultural complex, its main strategic and tactical problems have been determined.

Key words: agricultural sector, innovation, innovation process, innovative activities, agroinnovative system, agroinnovative development.

Постановка проблеми. В аграрному секторі економіки України відбуваються складні й суперечливі процеси, які викликані наслідками входження до ринкової економіки. Теоретичне узагальнення шляхів реформування, подолання кризових явищ у розвитку аграрного виробництва та вибір правильних орієнтирів показує, що найбільш оптимальним із можливих напрямів розвитку вітчизняного аграрного сектору є інноваційний. Лише таким шляхом можна швидко й ефективно трансформувати сільськогосподарське виробництво, стимулювати аграрне підприємництво і водночас забезпечити вихід на світовий рівень, що надзвичайно важливо для нашої держави з її величезним потенціалом аграрної країни. Без інноваційних процесів неспроможні відбутися структурні перетворення, динамічне економічне зростання. Тому нині надзвичайно актуальною є розробка всіх аспектів агроінноваційного розвитку.

Аналіз актуальних досліджень. Вагомий внесок у дослідження даної проблеми внесли В.Я. Амбросов, М.Ф. Бабієнко, О.Д. Вітвицька, М.М. Кулаєць, К.В. Прокопенко, П.Т. Саблук, Л.М. Усаченко, О.В. Шубравська та багато інших учених. Водночас широта й складність поставленої проблеми вимагають продовження наукового пошуку, подальшої конкретизації її дослідження у нових економічних умовах, що зумовлені, зокрема, зростанням глобального продовольчого попиту.

Мета статті – дослідити сучасні проблеми агроінноваційного розвитку та можливі шляхи їх практичного вирішення.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний процес стосовно аграрного сектору пов'язаний з постійним відтворенням наукового потенціалу та організаційно-економічним, технічним і технологічним відновленням агропромислового виробництва, спрямований на його вдосконалення з урахуванням досягнень науки, техніки й світового досвіду.

Як показують дослідження, основними характеристиками нинішнього етапу інноваційного процесу в аграрному секторі вітчизняної економіки є

такі: несформованість цілісного бачення розвитку інноваційного процесу в агросфері; недостатня розвинутість нині провідних у світі напрямів інноваційної діяльності в аграрному секторі; обмежене використання аграрними підприємствами власних інноваційних розробок (як щодо ресурсів, так і технологій), взаємозумовленість ступеня інноваційної активності підприємства та його прибутковості, диверсифікація напрямів інноваційної діяльності ефективних підприємств, абсолютне переважання власних коштів підприємств серед джерел фінансування інновацій, низький рівень використання підприємствами інституційних джерел інформації щодо інноваційних розробок та можливостей їх запровадження; різноспрямованість інноваційної діяльності рослинницьких і тваринницьких підприємств за її видами, недостатня наявність позитивних ефектів для довкілля від запровадження результатів агроінноваційної діяльності [3, с. 77-79].

Часті й тривалі кризові періоди у функціонуванні вітчизняного аграрного сектору негативно вплинули на розвиток науково-технічного прогресу та інноваційних процесів, що призвело до значного морального й фізичного зносу техніко-технологічної бази, зниження конкурентоспроможності аграрних підприємств. Як наслідок, значна їхня частка випускає низькоякісну, неконкурентоспроможну продукцію, відсутній необхідний для здійснення інноваційної діяльності науково-технічний та кадровий потенціал, здатний створювати інновації й успішно впроваджувати їх у виробництво, недосконалим є процес управління інноваційною діяльністю.

Серед причин, що гальмують розвиток інноваційної діяльності у вітчизняних сільськогосподарських підприємствах та заважають їм досягти потрібних результатів, найвагомішими у науковій літературі називають наступні: невідповідність системи координації та управління АПК в ринкових умовах (відірваність науково-дослідних установ від ринку, робота «на полицю», одноосібні дії інститутів й аграрних підприємств); неузгодженість державних та інших економічних форм і механізмів управління інноваційним

процесами, внаслідок чого наукові, виробничі, фінансові та інші ресурси використовуються частково або взагалі не використовуються; недостатня кількість чи відсутність фінансових інститутів (венчурне фінансування, грантова підтримка); відсутність законодавчої бази, яка регламентує і стимулює діяльність інноваційних підприємств; недостатній рівень фінансового забезпечення підприємств, низька доступність кредитів і державної підтримки для модернізації аграрного сектору і здійснення інноваційних змін, невисока мотивація інноваційної діяльності, нерозвиненість системи інформаційного забезпечення інноваційного процесу.

Для вирішення завдань вітчизняного агроінноваційного розвитку у напрямі, максимально наближеному до загальносвітових тенденцій, необхідно здійснити кардинальні перетворення у межах як усієї національної інноваційної системи, так і її аграрної складової. При цьому на рівні агроінноваційної системи важливо забезпечити кількісне і якісне зростання інноваційних пропозицій, підвищення сприятливості виробників до нововведень, а також формування ефективної «провідної» мережі від науки до виробництва [2, с. 28].

У формуванні та забезпеченні функціонування агроінноваційної системи визначальна роль належить державі, яка повинна не тільки вибудувати остов такої системи і розробляти сукупність дійових механізмів взаємодії її складових, але й стимулювати розвиток у відповідному напрямі вітчизняної фундаментальної науки, забезпечувати фінансування фундаментальних досліджень в аграрній сфері. Як свідчить досвід інноваційного розвитку провідних економік світу, необхідно також на вищому рівні керівництва країною усвідомити значення впровадження нових технологій для забезпечення подальшого розвитку аграрного сектору, стимулювання творчого процесу і створення умов для його розвитку, компетентного вибору інноваційних пріоритетів та неупередженого відбору відповідних кожному з них проектів, а також розробки механізмів непрямой підтримки модернізації аграрного сектору, насамперед, для здійснення впливу на процес формування ринку агроінновацій,

оскільки рішення щодо їх упровадження приймає безпосередньо агровиробник.

Існуючі проблеми, як справедливо визначають дослідники, потребують розробки цілісної науково обґрунтованої інноваційної моделі функціонування і розвитку аграрного сектору [1, с. 95]. Модель повинна структурно й функціонально поєднувати в собі науковий, виробничий, фінансовий, кадровий потенціали, створювати гармонійний механізм з управління всіма суб'єктами системи.

Реалізацією організаційно-економічної моделі формування інноваційної системи може стати створення регіонального інноваційного галузевого агропромислового комплексу [4, с. 63]. Структура такого комплексу може включати наступні сегменти: науково-дослідні інститути і навчальні заклади; центр з менеджменту й трансферу технологій; бізнес-інкубатор; аграрні підприємства; банки, фірми з венчурним капіталом; інформаційні мережі. Організація проблемно-орієнтованих інноваційних комплексів може бути здійснена на базі регіональних центрів наукового забезпечення агропромислового виробництва або провідних галузевих науково-дослідних інститутів, які мають у своєму складі дослідно-експериментальні господарства.

Основними стратегічними завданнями інноваційного комплексу мають стати: розробка законодавчих, нормативних документів з переходу галузі на інноваційний шлях розвитку; моніторинг технологічного та економічного стану і тенденції розвитку галузі; визначення науково-технологічного рівня й технології виробництва, знаходження основних точок розвитку; оцінка наукового галузевого потенціалу і стану освоєння науково-технічних розробок, формування науково-виробничих зв'язків, форм передачі інтелектуальної власності, виявлення негативних стримувальних факторів; розробка основ механізму функціонування інноваційної системи, умов її розвитку і модернізації в середовищі, яке динамічно змінюється.

У тактичному плані основні завдання можуть бути зведені до наступних: розробка комплексу погоджених заходів зі створення базових елементів

інноваційної системи, збалансованої та дієздатної інфраструктури, інтегрованої в світову інноваційну систему; вироблення оптимальних рішень проблем з урахуванням стратегічних завдань і можливих ресурсів; розробка системи заходів щодо освоєння наукоємних технологій і організації виробництва конкурентоспроможної продукції; створення оптимальних умов для підготовки й перепідготовки кваліфікованих кадрів, здатних реалізувати наукоємні технології; формування єдиного інформаційного простору галузевих суб'єктів інноваційної діяльності; розробка комплексу заходів щодо ефективного освоєння наукоємної конкурентоспроможної продукції для імпортозаміщення і розширення експортного потенціалу регіону.

Регіональний інноваційний комплекс дасть можливість активізувати інноваційні процеси, орієнтувати науку на розв'язання конкретних проблем і впровадження наукових розробок у виробництво, посилити контроль за використанням коштів, стимулювати підвищення інноваційної активності. Діяльність комплексів повинна відповідати цілям регіональної інноваційної політики в частині, яка стосується розвитку регіонального АПК. Виходячи зі стану економіки регіону та важливості її переходу на інноваційний шлях розвитку, який забезпечить стійкий підйом агропромислового комплексу, доцільно кожному регіону розробити власну концепцію регіональної інноваційної політики на довгостроковий період, в якій будуть визначені цілі, завдання, пріоритети та окреслені шляхи реалізації регіональної інноваційної політики.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що для вітчизняного аграрного сектору головною метою розвитку має стати його розвиток на інноваційній основі. З метою удосконалення розвитку інноваційного процесу у найближчій перспективі необхідно здійснити наступні заходи: досягти чіткої послідовності в інноваційному законодавстві; сприяти покращенню загального фінансового стану аграрних підприємств; забезпечити надання цілеспрямованої державної підтримки тим підприємствам, які здійснюють власні розробки інноваційного

продукту й технологій; активізувати діяльність державних академічних та галузевих науково-дослідних установ щодо співпраці з аграрними формуваннями, узгодити інтереси науково-дослідних установ, виробників аграрної продукції та держави; сприяти покращенню поінформованості підприємств у сфері поширення інновацій.

Література

1. Макаров М.О. Формування інноваційної інфраструктури в АПК / М.О. Макаров // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 93 - 97.
2. Шубравська О.В. Інноваційний розвиток аграрного сектора економіки України: теоретико-методологічний аспект / О.В. Шубравська // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 27 – 33.
3. Шубравська О.В., Прокопенко К.О. Розвиток агроінноваційної діяльності в Україні / О.В.Шубравська, К.О.Прокопенко // Економіка АПК. – 2013. – № 4. – С. 77-81.
4. Янченко З.Б. Особливості розробки регіональних інноваційних програм аграрної сфери / З.Б.Янченко // Економіка АПК. – 2013. - № 6. – С. 63 -67.